

Sotsiaaldialoog kriisiaegadel

Kommenteeritud kokkuvõte

Sissejuhatus

Sotsiaaldialoogi põhimõte on Euroopa Liidu ja selle toimimise üks tähtsamaid aluseid, mis on sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklites 154 ja 155. Seda on kaua käsitletud poliitika kujundamise ja rakendamise tähtsa mehhanismina eelkõige sotsiaal- ja tööpoliitika valdkonnas.

Euroopa sotsiaaldialoogil on Euroopa juhtimises olnud tähtis roll alates Maastrichti lepinguga 1993. aastal jõustunud sotsiaalprotokollist, millega määrati kindlaks Euroopa sotsiaalpartnerite autonoomia ja loodi hulk poliitiliste jõududega ühiseid kohustusi, et üheskoos välja kujundada „sotsiaalne Euroopa”.

Käesolev uurimus kaardistab, uurib ja hindab Euroopa sotsiaaldialoogi mitmesuguseid reaktsioone ülemaailmsele majandus- ja finantskriisile, analüüsides järgmist:

- sotsiaaldialoogi roll kriisi mõjude leevendamisel ja nendest ülesaamisel;
- sotsiaaldialoogi tulemused: sotsiaalpartnerite poolt Euroopa töösuhete süsteemi eri tasanditel läbirääkimiste teel kokku lepitud meetmed;
- sotsiaaldialoogi tulemuste tõhusus ja jätkusuutlikkus kriisile vastu astumisel.

Poliitikataust

Käesolevas uurimuses on vaatluse all periood alates kriisi algusest 2008. aastal kuni 2010. aasta keskpaigani. Seepärast käsitletakse siin ülemaailmse majandus- ja finantskriisi, mitte sellele järgnenud riigivõlakriisi mõjusid ja tagajärgi. Uurimuse eesmärk on kaardistada ja analüüsida sotsiaaldialoogi tulemusi või mõnel juhul nende puudumist seoses kriisiga nimetatud perioodil. Hinnatakse seda, mil määral sotsiaalpartnerid osalesid kriisi mõjude leevendamiseks võetud meetmete rakendamisel, ning sotsiaaldialoogi tõhusust ja jätkusuutlikkust kriisile reageerimisel.

Peamised tähelepanekud

Sotsiaaldialoogi edukuse või edutuse üks määravaid tegureid on see, mil määral toetab dialoogi valitsus ja kuivõrd järjepidevad ja legitiimsed olid enne kriisi selles osalejate suhted. Uurimus näitab ka, et riigi poliitiline keskkond, milles sotsiaalpartnerid tegutsevad, mõjutab oluliselt nende suhtumist dialoogi, nagu ka nende sisestrategiad ja omavahelised suhted. Lisaks kinnitab uurimus, et sotsiaaldialoogi edukuses või edutuses oli oma roll liikmesriikide töösuhete institutsioonilisel keskkonnal ning et suur hulk institutsioone ja suhteid on kriisi katsumustele hästi vastu pidanud. Kokkuvõttes näib Euroopas käimas olevat lähenemistrend, mis ilmneb selles, et valitsused kutsusid sotsiaalpartnereid üles kas osalema aruteludes või isegi tegema ise algatusi.

Kriis ei loonud keskkonda, mis oleks soodustanud innovatsiooni ja sotsiaaldialoogi uute vormide loomist, kuid samamoodi ei takistanud kriis ka uuenduslike tulemuste saavutamist. Riikides võeti esimest korda kasutusele hulk lühi- ja pikaajalisi lahendusi, nagu näiteks lühiajatöö esmakordne juurutamine üheksas liikmesriigis.

Hästi korraldatud sektoreid aitasid sotsiaalpartnerid isoleerida kriisi poolt majandusele tekitatud üldistest mõjudest.

Sotsiaaldialoogi tulemused olid kogu kriisi ajal valdavalt pigem integreerivad kui jagavad. Sotsiaalpartnerite läbirääkimistel olid kõne all peamiselt tööhõiveküsimused, nagu näiteks koolitus ja töökohakindluse saavutamine, eriti lühiajatöö teel, ja vähem tavapärased palgaküsimused. Töötajate esindajad, kes olid valmis töökohakindluse nimel loobuma palgatõusu nõuetest, näisid olevat valmis kõiki osapooli rahuldava tulemuse saavutamiseks vajalikuks kompromissiks.

Praegune kogu maailmas püsiv majanduskriis on proovile pannud kõigi riikide töösuhete süsteemide vastupidavuse. Läbirääkimised jäid konsensusse ja kriisiga toimetuleku viiside leidmisel sageli tulemuseta isegi riikides, kus sotsiaalpartnerid on valitsusega koostööd teinud juba ammu.

Tugevama sotsiaaldialoogiga riikides oli riigi, tööandjate ja töötajate koostöö üldiselt parem. Kõige positiivsemaid tulemusi saavutasid sotsiaalpartnerid oma aruteludes aga sektorites, kus on välja kujunenud konsulteerimise ja koostöö pikk traditsioon.

Samas on siiski selge, et mõnes valdkonnas on sotsiaaldialoog nõrgenenud, eriti sellistes, kus kriis on süvendanud kriisieelseid probleeme, nagu näiteks sotsiaaldialoogi eri tasandite vahelise järjepidevuse puudumine ning ametiühingute liikmeskonna, ametiühingutesse kuuluvuse ja ametiühingute läbirääkimisvõime vähenemine.

Kriisiga kaasnevaid probleeme iseloomustab nii see, et valitsused teevad järjest rohkem otsuseid avaliku sektori kohta ühepoolset, kui ka see, et üha enam detsentraliseeritakse kollektiivläbirääkimisi ettevõtete tasandil. Ametiühingutel oli enamikus riikides kaks vastuolulist rolli: erasektoris olid nad sotsiaalsed rahuvalvajak, kes vähendasid streikide arvu ettevõtetes ja veensid töötajaid suhtuma kulude kärpimisse pragmaatiliselt, avalikus sektoris aga olid nad sageli valitsuste säästuprogrammide vastase tugeva ja laialdase opositsiooni koordinaatorid.

Kriis andis võimaluse luua sotsiaaldialoogis tähtsate küsimuste lahendamiseks uusi vorme, kuigi neid võimalusi alati ei kasutatud.

Poliitikasoovitused

- Kuigi kriis uuenduslikku keskkonda ei loonud, pani see mõnes riigis proovile sotsiaaldialoogi olemasolevad vormid, ajendas sotsiaalpartnereid reageerima ja andis mõnikord sotsiaalpartneritele võimaluse murda sotsiaaldialoogi traditsioonilisi vorme.
- Enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides viis sotsiaaldialoog lühiajatöö kasutuselevõtmiseni, millesse sotsiaalpartnerid on väga palju investeerinud. Reeglina oli selleks vaja sotsiaalpartnerite nõusolekut ja mõnikord isegi valitsuste toetusi, et toetada töötajate kaotatud sissetulekuid või rahastada koolitusi.
- Sotsiaaldialoog on osutunud legitiimseks vahendiks finantskriisi tagajärgedega toimetulekul. Kuid kuigi sotsiaaldialoog on kriisi tagajärgedega toimetulekul ja Euroopa töösuhete süsteemides stabiilsuse säilitamisel oluline vahend, on see nõrgenenud juhtudel, kus selle eri tasandite vahelise järjepidevuse osas on kriisi eel esinenud probleeme.
- Kuigi uurimused näitavad selgelt, et sotsiaalpartnerid suhtlevad omavahel ja mõneti ka koordineerivad oma tegevust nii horisontaalsel kui ka vertikaalsel tasandil riigi sees, on vähe tõendeid koordineerimise kohta ELi ja riikide tasandi vahel.

Lisateave

Aruanne *Social dialogue in times of crisis* („Sotsiaaldialoog kriisiaegadel“) on avaldatud veebilehel <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm>.

Lisateavet pakub teadusjuht Christian Welz: cwe@eurofound.europa.eu.